

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Julia Überall Jönsson

Innebörden av facta supervenientia

Om omständighetens karaktär och tidpunkten för dess inträffande

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Sandra Ahrén

Termin: VT23

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR.....	3
1 INLEDNING.....	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.3 Teori	5
1.4 Metod och material	6
1.5 Forskningsläge.....	7
1.6 Avgränsningar.....	7
1.7 Disposition.....	8
2 RÄTTSKRAFT	10
2.1 Rättskraftens innebörd.....	10
2.2 Resning.....	12
3 SAKENS IDENTITET	13
3.1 Olivecronas lära om händelseförloppets identitet.....	13
3.2 Ekelöfs lära om rättsföljdens identitet	14
3.3 Sammanfattning av sakens identitet enligt praxis	16
4 FACTA SUPERVENIENTIA.....	19
4.1 Omständighetens karaktär.....	20
4.2 Avgörande tidpunkt	22
4.2.1 Uppkomst eller kännedom?.....	24
4.3 Sammanfattning av facta supervenientia	26
5 ANALYS.....	28
KÄLLFÖRTECKNING	31

Summary

The foundation of civil procedural law lays on the principle of *res judicata*. The scope of the legal force of a judgement, however, is not absolute. *Res judicata* is for example limited in time. Thus, may a circumstance not able to be brought up in an initial process, under certain circumstances, be brought up in a second without the hinder of *res judicata*. This even though the second process pertains to the same matter (*samma sak*). The temporal exception to *res judicata* is that of *facta supervenientia*. Circumstances incorporated by the principle of *facta supervenientia* break through the negative legal scope of a prior ruling allowing a circumstance of the same matter to be tried again. Even though *facta supervenientia* constitutes a well-established principle, it is not exactly clear what its definition entails.

This thesis aims to explore the definition of *facta supervenientia* by examining what type of circumstances its definition encompasses and the point in time in which these need to occur in order to be considered *facta supervenientia*. The essay also contains a presentation of what constitutes the “same matter”. This, due to the topic’s relevance to *res judicata* and its limits.

In all, I reach the conclusion that for a circumstance to be considered a *factum superveniens*, the circumstance ought to be that of a, to the matter relevant, legal fact that has occurred after the initial judgment has gained legal force. The findings speak to a clear divide between the possibility of a petition for a new trial (*resningsansökan*), and a new trial through *facta supervenientia*.

Sammanfattning

Rättegångsbalkens rättskraftsreglering grundar sig på principen om domens orubblighet. En slutlig avgjord tvist ska inte kunna omprövas utan avgörandet ska stå. Rättskraften är dock inte absolut. Facta supervenientia utgör en temporal begräsning av rättskraften och innebära att vissa omständigheter som inte kunnat åberopas i den första processen kan åberopas i en ny talan trots att talan rör en redan avgjord sak. Facta supervenientia regleras varken i lagtext eller förarbeten och definitionen bygger därför på praxis och doktrin. Trots att facta supervenientia utgör en vedertagen princip är dess innebörd oklar. Detta till följd av en otydlig praxis och meningsskiljaktigheter inom doktrin.

Uppsatsen syftar till att utreda innebörden av facta supervenientia. Till följd baseras uppsatsen på en genomgång av praxis och doktrin för att utreda vilka typer av omständigheter som kan utgöra facta supervenientia samt när dessa omständigheter ska ha inträffat för att omfattas av principen. Uppsatsen innehåller även en genomgång av sakens identitet. Sakens identitet är central till rättskraften och behandlas därmed för att ge en bakgrund i vad som utgör en talan om samma sak.

Med bakgrund av en rättsdogmatisk metod når jag slutsatsen att ett factum superveniens utgöra ett för saken, relevant rättsfaktum. Samt att den relevanta tidpunkten för rättsfaktumets inträffande torde vara den förgående domens lagkraftinträde. Relevant rättsfakta som inträffat efter den tidigare domen vunnit lagkraft utgör således facta supervenientia och möjliggör därigenom en ny talan om samma sak.

Förkortningar

HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Rättegångsbalkens rättskraftsreglering bygger på principen om domens orubblighet. Parterna ska kunna förlita sig på en lagakraftvunnen dom och rätta sig därefter. En slutlig avgjord tvist ska inte kunna omprövas utan avgörandet ska stå.¹ Givetvis finns det undantag till även denna regel. Rättskraften är inte absolut. Ett sätt varigenom rättskraften begränsas är genom tid. Efterföljande omständigheter träffas inte av rättskraften. Denna temporala begränsning kallas *facta supervenientia*² och innebära att vissa omständigheter som inträffar efter den föregående processen kan prövas i en ny talan trots att de rör samma sak. Principen regleras varken i lagtext eller förarbeten. Definitionen bygger därför på praxis och doktrin. Praxis i frågan är dock otydlig och doktrinen fylld av meningsskiljaktigheter. Begreppets innebörd är således omdiskuterat.

Det senaste avgörandet från Högsta domstolen som behandlar *facta supervenientia* kom i början av december förra året.³ Målet handlar specifikt om rättskraft vid surrogatprestation och rör en man som med framgång stämt sin före detta flickvän för att få tillbaka en ring. Domen vann lagakraft men lyckades inte verkställas av Kronofogdemyndigheten eftersom den tidigare flickvännen inte hade ringen i sin besittning. Mannen valde följaktligen att väcka en ny talan där han i stället yrkade på ersättning motsvarande ringens värde (s.k. surrogatprestation). Här aktualiserades frågan om den nya talan inte rörde samma sak som den tidigare processen och därför skulle avvisas på grund av *res judicata*. HD fann att den andra processen utgjorde en talan om samma sak, men att den omständighet att domen inte kunnat verkställas eftersom flickvännen inte längre hade ringen i sin besittning utgjorde en sådan efterföljande omständighet som enligt principen om *facta supervenientia* begränsar rättskraften i tiden. Ytterligare syftade avgörandet till att svara på vilken

---

¹ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (2022, version 93, JUNO), 17 kap. 11 § under Inledning.

² *Facta supervenientia* i plural och *factum superveniens* i singular. Begreppet kan översättas till efterföljande omständigheter samt efterföljande omständighet.

³ NJA 2022 s. 869.

tidpunkt som är avgörande för att en omständighet ska kunna omfattas av facta supervenientia.⁴ Det kan emellertid ifrågasättas hur väl HD besvarar denna fråga och i vilket prejudikatvärde detta avgörande kommer att få.

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att utreda gränsdragningen för den negativa rättskraftens omfattning i relation till facta supervenientia. Till följd syftar uppsatsen att utreda huruvida en omständighet utgör ett factum superveniens. Med denna bakgrund besvarar jag följande frågeställning:

- Vilka typer av omständigheter utgör facta supervenientia?
- Vid vilken tidpunkt ska omständigheterna ha inträffat för att utgöra efterföljande omständigheter enligt principen om facta supervenientia?

1.3 Teori

Processrättens reglering utgör ett sammanhängande regelverk. Den negativa rättskraftens omfattning är till exempel av betydelse för en rad olika regleringar så som taleändringar och resning. Dessa bestämmelser bygger i sin tur, liksom rättskraften, på sakens identitet. Det finns således en civilrättslig systematik lagrummen emellan som påverkar regelverket och rättsläget. Därför tillämpar uppsatsen teorin om rätten som ett koherent system. Koherensteorin framställer rätten som ett sammanhängande system baserat på dess logiska sammanhållning. Bestämmelserna ska således tolkas i förhållande till varandra.⁵ Med bakgrund i den processrättsliga reglerings sammanvävda uppbyggnad utgår uppsatsen från koherensteorin för att behandla rätten som enskilda bestämmelser som tillsammans skapar en fungerande helhet vars tillämpning är konsekvent och enhetlig. Med denna bakgrund diskuterar jag även rättens roll och funktion från ett kritiskt perspektiv.

---

⁴ NJA 2022 s. 869.

⁵ Peczenik (2005) s. 261.

1.4 Metod och material

Uppsatsen utgår från en rättsdogmatisk metod för att undersöka och beskriva gällande rätt. Den rättsdogmatiska metoden har som syfte att analysera, systematisera och skildra gällande rätt på ett sammanhängande sätt.⁶ Metoden grundar sig i rättskrälleläran och anses spegla gällande rätt genom dess användning av allmänt accepterade rättskällor i form av lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin.⁷ Med hänsyn till att uppsatsens material framför allt består av rättspraxis och doktrin har jag ansett att den rättsdogmatiska metoden lämplig att tillämpa för att besvara uppsatsens frågeställning och uppnå dess syfte.

Facta supervenientia behandlas varken i lagtext eller förarbeten. Jag har därför, med bakgrund av rättskrälleläran, använt mig av rättspraxis och doktrin för att utreda rättsläget. Rättsfallen jag valt att använda har jag funnit genom litteratur, lagkommentarer samt sökningar efter ”facta supervenientia” och ”efterföljande omständigheter” på JUNO. Rättsfallen som används i uppsatsen har valts på grund av deras koppling till rättskraft och facta supervenientia.

Ytterligare har jag använt mig av doktrin för att komplettera dessa avgöranden. På grund av avsaknaden av tydlig praxis på området har användningen av doktrin varit av stor betydelse. Då normerande rättskällor ger bristfällig och otydlig vägledning kan doktrin fungera som en kompletterande rättskälla. Doktrin kan i sådana fall förklara sammanhang, skapa kontext och logik, och sammanställa information på ett sätt som fyller luckor i annars ofullständiga rättskällor.⁸ I linje med detta har doktrinen i uppsatsen använts för att bidra med en djupare förståelse och bättre skildring av rättsläget för att i sin tur besvara uppsatsens frågeställning och uppnå dess syfte.

---

⁶ Peczenik (1995) s. 312 ff.

⁷ Kleineman (2018) s. 21 ff.

⁸ Bernitz m.fl. (2017) s. 187.

1.5 Forskningsläge

Facta supervenientia utgör en temporal begränsning av rättskraften. Principen om facta supervenientia utgör därmed ett undantag till rättskraftens omfattning. För att behandla rättskraftens tidsmässiga undantag innehåller uppsatsen en bakgrund i rättskraft och sakens identitet. Vad som utgör samma sak enligt rättegångsbalkens bestämmelser och hur sakens identitet ska definieras har framför allt behandlas av Per-Olof Ekelöf⁹ och Karl Olivecrona¹⁰. Dessa två är upphovsmän till de två främsta teoribildningarna om sakens identitet och rättskraftens omfattning.

Principen om facta supervenientia är omdiskuterad i doktrin och behandlas därmed av en rad olika forskare. Bland annat Per Olof Ekelöf, Bengt Lindell¹¹ och Ivar Agge¹² behandlar omfattningen av facta supervenientia. Ytterligare behandlar även Per Henrik Lindblom¹³ facta supervenientias innebörd. Lindblom diskuterar de rådande uppfattningarna på området för att sedan själv presentera hur han nått en egen slutlig tolkning av facta supervenientia.

1.6 Avgränsningar

Uppsatsen har civilrättsliga tvistemål som utgångspunkt eftersom processrätten inom till exempel straffrätt och förvaltningsrätt särregleras eftersom de präglas av andra principer. De grundläggande processuella reglerna som presenteras i uppsatsen behandlas i syfte att ge läsaren en grundläggande förståelse för reglerna av relevans för principen om facta supervenientia. Sakens identitet och resning behandlas därför endast i den mån nödvändig för att förstå uppsatsens huvudsakliga ämne och utredning. Den negativa rättskraftens omfattning och sakens identitet utgör i sig komplicerade ämnen, varför dessa

---

⁹ Professor i processrätt vid Uppsala universitet.

¹⁰ Professor i processrätt vid Lunds universitet.

¹¹ Professor i processrätt vid Uppsala universitet.

¹² Docent i processrätt vid Stockholms universitet.

¹³ Professor emeritus i processrätt vid Uppsala universitet.

avsnitt inte ämnar ge en fullständig överblick över rättsläget, utan endast syftar till att bidra med ökad förståelse för facta supervenientia.

Ytterligare begränsningar har även gjorts med hänsyn till uppsatsens omfattning. Uppsatsen behandlar endast avgöranden från HD i sin presentation av praxis. Detta beror på uppsatsens begränsade omfattning samt HD:s roll som prejudikatinstans. Uppsatsen behandlar inte heller hur en ny talan om samma sak grundad på facta supervenientia ska ske. Frågor kring hur den tidigare domen påverkas i relation till den efterföljande domen, om hela eller endast delar av processen omprövas och dylikt behandlas således inte. Inte heller behandlas taleändring eller kompletteringsregel i 43 kap. 13 § rättegångsbalken (1942:740).

1.7 Disposition

Uppsatsens andra kapitel innehåller en genomgång av rättskraftsregleringen. Kapitlet behandlar de grundläggande principerna och rättskraftens begränsningar. Kapitlet innehåller även ett avsnitt med en grundläggande genomgång av resningsinstitutet.

Uppsatsens tredje kapitel berör sakens identitet. Kapitlet syftar till att ge läsaren en bakgrund i ”saken”. Detta eftersom sakproblematiken är av relevans för att förstå facta supervenientia. Kapitlet innehåller en kortare genomgång av de dominerande teoribildningarna på området samt en sammanfattning av praxis.

Uppsatsens fjärde kapitel behandlar facta supervenientia. Kapitlet undersöker vilka typer av omständigheter som omfattas av principen om facta supervenientia samt när dessa omständigheter måste inträffa för att utgöra efterföljande omständigheter. Med bakgrund i den sista frågan innehåller kapitlet även en undersökning av när en omständighet ska ha ansetts inträffat i rättslig mening. Vidare diskuteras huruvida denna tidpunkt avser tidpunkten omständigheten uppkommit eller tidpunkten då omständigheten kommit till kännedom för en part.

Uppsatsens femte kapitel innehåller en analys av informationen presenterad i förgående kapitel.

2 Rättskraft

2.1 Rättskraftens innebörd

Efter att tidsfristen för överklagande av en dom löpt ut vinner domen laga kraft. Domen får därigenom även vad som kallas rättskraft. Förenklat innebär detta den sak som prövats i domen inte kan prövas igen i en ny rättegång.¹⁴ Rättskraften innebär således att saken är avgjord och inte kan bli föremål för en ny prövning. Rättskraft uttrycks även genom begreppen *res judicata* (avgjord sak) och *ne bis in idem* (inte två gånger samma sak).¹⁵

Det finns två sidor till en doms rättskraftsverkan. Den ena innebär att domen får bindande verkan och kan läggas till grund för andra domar (positiv rättskraft), och den andra innebär att den lagakraftvunna domen utgör ett rättegångshinder vilket leder till att ett käromål om samma sak avvisas (negativ rättskraft, *res judicata*). Den positiva rättskraften ger domen s.k. prejudiciell betydelse medan den negativa rättskraften utgör ett rättegångshinder. En lagakraftvunnen dom utgör således ett processhinder i en senare rättegång om samma sak, men vad utgör egentligen ”samma sak”?¹⁶ Rättskraften omfattar nämligen mer än den i målet avgjorda frågeställningen. Rättskraften går utöver tidigare yrkanden och åberopade rättsfakta och omfattar därmed även frågor som inte faktiskt prövas i någon tidigare rättegång.¹⁷ Hur ska man då definiera vad som omfattas av en tidigare doms negativa rättskraft? Vilka andra käromål utgör domen hinder för?

Först bör rättskraftens begränsningar nämnas kort. Rättskraften tar sikte på domens orubblighet. En doms rättskraftsverkan begränsas genom objekt, subjekt och tid. Rättskraftens objektiva sida avgöra vilka yrkanden och vilken

---

¹⁴ 17 kap. 11 § rättegångsbalken; 34 kap. 1 § rättegångsbalken.

¹⁵ Ekelöf m.fl. (2018) s. 140.

¹⁶ Fitger, Rättegångsbalken (2022-12-09, version 93, JUNO), 17 kap. 11 § under Inledning.

¹⁷ Ibid.

rättsfakta domen omfattar och den subjektiva sidan avgör vilka personer domens rättskraft binder. Bundna av domens rättskraft är i allmänhet endast parterna i målet. Detta är i beaktande av tredje mans rättssäkerhet.¹⁸

Den tidsmässiga begränsningen regleras genom principen om *facta supervenientia*. *Facta supervenientia* möjliggör väckandet av en ny talan om en avgjord sak. *Facta supervenientia* utgör omständigheter som inträffat efter målets avgörande och medför en begränsning av rättskraftens objektiva sida. Centralt till detta undantag är tidpunkten omständigheten inträffat. Detta eftersom de nya, efterföljande omständigheterna inte prekluderas genom rättskraften såsom de gamla vid en lagakraftvunnen dom. Undantaget och begränsningen av rättskraften syftar till att tillgodose ett omprövningsbehov. Detta till exempel ifall den nya omständigheten hänför sig till parternas dispositionsrätt eller andra fall då det inträffat omständigheter som gör att förutsättningarna för det förhållande som målet reglerat har rubbats.¹⁹ *Facta supervenientia* diskuteras djupgående i kapitel 4.

Rättskraftreglerna syftar till att skapa förutsebarhet och trygghet mellan parter samtidigt som de även grundar sig i en processekonomisk tanke. Rättskraftsverkan av en dom innebär att parterna kan förlita sig på ett slutligt avgörande utan oro att avgörandet rubbas genom ny rättegång. Reglerna syftar således även till att skapa incitament för parterna att spendera tid och pengar på sin processföring.²⁰ Härigenom undviks onödiga kostnader för ytterligare, senare processer eftersom framtida mål prekluderas genom domens rättskraftsverkan. Vad som prekluderas beror på saken. Sakens identitet är således central för rättskraftens omfång.

---

¹⁸ Fitger, Rättegångsbalken (2022-12-09, version 93, JUNO), 17 kap. 11 § under Rättskraften i förhållande till tredje man; Westberg, s. 416.

¹⁹ Fitger, Rättegångsbalken (2022-12-09, version 93, JUNO), 17 kap. 11 § under Efterföljande omständigheter.

²⁰ Fitger, Rättegångsbalken (2022-12-09, version 93, JUNO), 17 kap. 11 § under Inledning.

2.2 Resning

Eftersom rättskraften även begränsas genom möjligheten till resning finns det anledning att studera dessa regelverk tillsammans. Resning utgör ett extraordinärt rättsmedel. Extraordinära rättsmedel bryter igenom en tidigare domsrättskraft och tillåter, likt principen om *facta supervenientia*, en ny prövning av samma sak.²¹ Regleringen syftar till att möjliggöra en omprövning av en lagakraftvunnen dom efter att nya omständigheter framkommit som gör att domen framstår som materiellt felaktig.²² Det finns en rad olika resningsgrunder. Av intresse för denna uppsats är möjligheten att få resning beviljad på grund av nya omständigheter eller nytt bevis.²³ Enligt 58 kap. 1 § 1 st. 3 p. må resning beviljas då någon av parterna åberopar en ny omständighet eller nytt bevis som inte tidigare lagts fram. En resningsansökan enligt denna punkt måste göras inom ett år från att sökande fått kännedom om det nya materialet.²⁴ För att resning ska beviljas måste sökande även göra sannolikt att det nya materialet skulle haft en inverkan på målets utgång vid prövning.²⁵ Ytterligare ska sökanden även göra sannolikt att denne inte kunnat åberopa materialet i den första processen eller att denne haft giltig ursäkt att inte göra det.²⁶ Omständigheter som uppkommit efter en tidigare process kan också utgöra en grund för resning. Detta samtidigt som de kan bryta igenom domens rättskraft under förutsättningen att de uppfyller kraven på *facta supervenientia*.²⁷ HD har även anfört att resningsinstitutet skall utgöra en reservmöjlighet. Föreligger det en annan omprövningsmöjlighet torde denna som huvudregel således väljas i första hand.²⁸

---

²¹ 17 kap. 11 § 4 st. rättegångsbalken.

²² Lindell (2021) s. 497.

²³ 58 kap. 1 § 1 st. 3 p. rättegångsbalken.

²⁴ 58 kap. 4 § rättegångsbalken.

²⁵ 58 kap. 1 § 1 st. 3 p. rättegångsbalken.

²⁶ 58 kap. 1 § 2 st. rättegångsbalken.

²⁷ NJA 2003 s. 548 sida 549.

²⁸ Ibid.

3 Sakens identitet

I lagtexten konkretiseras inte sakens identitet och inte heller ger motivut-landena någon vidare vägledning. Med ”saken” som avgörande för ett flertal bestämmelser i rättegångsbalken, där bland rättskraftsproblematiken, och i avsaknad av rättslig vägledning i lagtext har olika teoribildningar kommit att utvecklas i doktrin. Karl Olivecrona och Per-Olof Ekelöf står bakom de två teorierna som dominerar området. Enligt Olivecrona begränsas saken genom händelseförloppet, Ekelöf å andra sidan menar att saken begränsas genom den yrkade rättsföljden.²⁹ HD har argumenterat i linje med båda teorier i olika rättsfall och därmed skapat prejudikat som ansluter sig till olika delar av deras teoribildningar beroende på fall. Det bör dock noteras att HD inte explicit uttryckt vilken teori de anslutit sig till. HD har även framhållit att rättskraftens gränser inte kan besvaras på ett för alla situationer enhetligt sätt.³⁰ HD har således inte tydligt anslutit sig till någon av dessa teorier, men icke mindre ligger Olivecrona och Ekelöfs teorier till grund för vidden av rättskraftsverkans omfång.³¹

3.1 Olivecronas lära om händelseförloppets identitet

Olivecronas teori summeras genom händelseförloppet. Enligt Olivecronas lära om händelseförloppets identitet bör ”saken” förstås som yrkandet tillsammans med det åberopande saksammanhanget. Händelseförloppets enlighet är alltså avgörande för sakens identitet.³² Olivecrona menar att all fakta tillhörande ett och samma händelseförlopp prekluderas och omfattas av en doms rättskraft. Sakens identitet avgörs alltså genom en jämförelse och gränsdragning mellan de sakomständigheter och yrkanden som ligger till grund för den första respektive den andra talan.³³ Alternativa rekonstruktioner, tillägg och

---

²⁹ Olivecrona (1954) s. 22 f.; Ekelöf (1950) s. 529.

³⁰ NJA 1984 s. 733 sida 735.

³¹ Westberg s. 415 f.

³² Olivecrona (1954) s. 21.

³³ Olivecrona (1966) s. 319.

modifikationer av det händelseförloppet i den första åberopade processen utsluts härigenom.³⁴ För att dosmotlen ska beakta en annan version av händelseförloppet bör i Olivecronas mening kräva att käranden åberopar dessa, det vill säga båda versioner eller de alternativa versionerna, i en och samma rättegång.³⁵ Olika versioner av det åberopade händelseförloppet talan vilar på bör således åberopas inom ett och samma yrkande.

En talan baserad på ett fristående händelseförlopp torde, enligt Olivecrona aldrig prekluderas genom en annan doms rättskraft. Detta eftersom händelseförloppets enlighet dikterar vad som utgör samma sak. En talan som grundar sig ett annat händelseförlopp berörs inte av någon tidigare doms rättskraft eftersom det enligt teorin är händelseförlopp som sätter rättskraftens gränser. Ett yrkande grundat på ett fristående händelseförlopp bör alltså enligt Olivecrona alltid kunna upptagas till prövning utan att träffas av någon rättskraftsproblematik.³⁶

3.2 Ekelöfs lära om rättsföljdens identitet

Ekelöf å andra sidan menar att rättsföljden snarare än händelseförloppet definerar vad som omfattas av en tidigare doms negativa rättskraft. Hans lära etablerar rättsföljden som avgörande för sakens identitet. Saken utgör således den rättsföljd som käranden gör gällande i målet. Är rättsföljden den samma i en senare processen som i den tidigare utgör tvisten en prövning av samma sak.³⁷ Med rättsföljd menas det sakförhållande av juridisk betydelse som tillkommer enligt gällande rätt, till exempel en skadeståndsförpliktelse eller ett prisavdrag.³⁸ Här bör det påminnas att rättsföljden inte är synonym med yrkandets innehåll.

---

³⁴ Olivecrona (1966) s. 320 ff.

³⁵ Olivecrona (1954) s. 22 f.

³⁶ Olivecrona (1966) s. 319 f.

³⁷ Ekelöf (1950) s. 529.

³⁸ Ibid. s. 539.

Kvantitativa ändringar av en rättsföljd utgör således samma sak. Ett höjt skadeståndsyrkande gällande viss skada utgör till exempel, en kvantitativ ändring. I fall av kvantitativa ändringar kan det tyckas självklart att det rör sig om samma sak medan bedömningen vid kvalitativa ändringar kan tyckas svårare. Trots att det kan verka självklart att ett återlämnande av ett föremål och ett skadestånd utgör olika rättsföljder kan relationen dessa förpliktelser emellan innebära att det endast föreligger en rättsföljd. Detta kan behöva beaktas särskilt i fall av alternativa rättsföljder. Är yrkandena alternativa kan det ifrågasättas om det inte egentligen enbart rör sig om en rättsföljd. Yrkande om surrogatprestation belyser denna problematik. Till exempel, syftar överlämnandet av ett föremål till att tillgodose samma intresse och materiella anspråk som en surrogatprestation i form av ersättning. Svaranden kan inte anses skyldig att tillgodose mer än en av rättsföljderna och Ekelöf menar således att det i sådana situationer kan falla naturligt att endast tala om en enda rättsföljd. Ekelöf föreslår dock trots detta att man i fall av kvalitativa skillnader, det vill säga i fall av alternativa yrkanden, alltid anser dessa jämförliga med olika rättsföljder.³⁹ Alternativa yrkanden om olika rättsföljder utgör således, enligt Ekelöf, inte samma sak.

För att avslutningsvis förtydliga menar Ekelöf att sakens identitet bestäms av rättsföljden. Rättsföljden och yrkandet är inte synonyma. Yrkandets konkreta innehåll är inte att förväxla med den materiella rättsregel som görs tillämplig i målet. Aktuell för Ekelöfs lära blir de konsekvenser den i målet tillämpade materiella rättsregel ger upphov till. Omfattas en tvist av regleringen gällande ersättningsskyldighet grundad i påstådd skada, omfattar den domens rättskraft alla yrkanden och grunder som rör svarandens ersättningsskyldighet i förhållande till den i målet avsedda skadan.

---

³⁹ Ekelöf (1956) s. 108 ff.

3.3 Sammanfattning av sakens identitet enligt praxis

I domstolspraxis syns tydliga spår av Olivecrona och Ekelöfs teorier. Intressen deras läror inte beaktat har emellertid även fått genomslag i HD:s avgöranden. Deras teoribildningar kan därför främst ses som grundläggande riktlinjer för rättskraftsproblematiken. Rättskraftsinstitutets komplexitet gör en heltäckande praxis svåruppnådd men vissa tydliga riktlinjer har kommit att utvecklas genom åren. I vissa situationer har domstolen tydligt klarlagt rättskraftens omfattning men prejudikaten anses mer eller mindre svårtillämpliga. På grund av de för situationen specifika övervägandena som gjorts i målen, lämnar även en tydlig rättsregel vissa frågor obesvarade. Detta eftersom det till viss del kvarstår osäkerhet kring om prejudikatet, med bakgrund av de situationsspecifika avvägningarna är situationsspecifika, kan tillämpas rakt av i andra situationer. Genom ett antal avgöranden från HD har dock några principer för den negativa rättskraftens omfattning lyckats fastställas.⁴⁰ Vad som utgör samma sak (eller väsentligen samma grund som HD ibland uttryckt sig) grundar sig framför allt i en bedömning av händelseförloppet, rättsföljden och parterna och deras partshistorik.

Som utgångspunkt bör man i en bedömning av saken utgå från rättsföljden. Ett antal avgöranden från 1990-talet förankrar sig i grunden till Ekelöfs processrättslära och konstaterar att alternativa och ekonomiskt likvärdiga rättsföljder utgör samma sak.⁴¹ För att avgöra om två olika omständigheter avser samma sak behöver man således göra en bedömning kring om det är fråga om samma rättsföljd eller inte. Kumulativa rättsföljder utgör inte samma sak.⁴² Det räcker dock inte att endast jämföra rättsföljderna utan grunden för talan är också av betydelse.⁴³

---

⁴⁰ Nordh (2001) s. 655; Jfr NJA 1994 s. 23, NJA 1995 s. 610, NJA 1999 s. 520.

⁴¹ Ibid.

⁴² NJA 1999 s. 656.

⁴³ NJA 2013 s. 209 punkt 6.

Händelseförloppet spelar också in i denna bedömning. Saksammanhanget individualiserar nämligen tvisten. I NJA 2021 s. 193 ("Bröstarvingarnas taleändring") uttalade HD att yrkanden baserade på samma saksammanhang får anses stödja sig på väsentligen samma grund. Kort kan det således sammanfattas att en doms rättskraft omfattar yrkanden likadana och alternativ till det ursprungliga yrkandet som grundar sig på väsentligen samma händelseförlopp.

Vad som rimligen kan begäras av parterna i en process har också fått uttryck i praxis. Hänsyn har tagits till processekonomiska aspekter, parternas trygghet och övriga möjlighet att få sina materiella rättigheter prövade och tillgodosedda. Parterna och partshistorik är aspekter som främst kan ses fått betydelse i tvister gällande betalningsskyldighet. I NJA 1965 s. 94 ("Rundvalsmaskinen") fastslogs till exempel, att alla invändningar mot betalningsskyldigheten vid ett köp av egendom eller tjänst prekluderas av en doms rättskraft då säljaren väckt talan om köparens betalningsskyldighet. Som utgångspunkt hindrar således ett avgörande gällande betalningsskyldighet väckt av säljaren alla efterföljande processer gällande betalningsskyldighet parterna emellan. Väcker köparen däremot talan först prekluderas inte eventuella icke åberopade motfordringar.⁴⁴

I NJA 1984 s. 733 ("Isoleringen") ansågs köparen ha rätt att väcka en ny om prisavdrag gällande annat fel. HD konstaterade att rättskraften av köparens talan om rätt till prisavdrag endast omfattade det fel, och fel med nära samband, som köparen gjort gällande i processen. Felet ansågs fristående och frågan var enligt HD tvungen att bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.⁴⁵ Domstolen anförde att medan en total preklusion av alla fel hade varit en processekonomiskt fördelaktig och lätt tillämplig regel som hade gett säljaren trygghet och skydd från framtid processer, hade en sådan regel varit allt för betungande för köparen. En sådan regel hade även skapat incitament för köparen att till exempel, avvakta med att föra talan om prisav-

---

⁴⁴ NJA 1984 s. 733.

⁴⁵ Ibid. s. 736 f.

drag för att inte gå miste om framtida ersättning för eventuella fel som upp-
dagas senare. Genom en sådan regel skulle inte bara en korrekt domstolspröv-
ning försvåras utan även en framtida talan skulle försvåras eftersom en sådan
skulle behöva väckas inom ramen för resning. En sådan användning av res-
ningsinstitutet ansågs HD var tveksam eftersom resning syftar till att ompröva
tidigare avgjorda frågor och inte för att pröva nya anspråk.⁴⁶ Målet begrän-
sade den objektiva rättskraften och illustrerar även de intressen HD beaktar
vid ett avgörande av saken.

---

⁴⁶ NJA 1984 s. 733 sida 736 f.

4 Facta Supervenientia

Efterföljande omständigheter omfattas inte av rättskraften. Omständigheter hänförliga till samma sak som inträffar efter en tidigare process bryter igenom det förgående avgörandets rättskraft. Efterföljande omständigheter möjliggör på så sätt en ny talan om samma sak.⁴⁷ Facta supervenientia utgör därav ett undantag till res judicata. Detta undantag regleras varken i rättegångsbalken eller dess förarbeten men utgör inte desto mindre en vedertagen princip. Trots att principen om facta supervenientia är väletablerad är dess exakta innebörd oklar och omdiskuterad. Till frågan om facta supervenientias innebörd följer ett antal avgörande faktorer. Avgörande är omständighetens karaktär samt tidpunkten för dess inträffande. Vad är då att anse som ett factum superveniens? Vilka omständigheter ligger utanför rättskraftens ramar?

Först bör syftet med rättskraftens tidsmässiga begräsning nämnas. Rättskraftens tidsmässiga undantag beror framför allt på parternas dispositionsrätt.⁴⁸ För att rättskraften ska fylla sin funktion bör det rättsförhållande som etablerats genom en dom inte påverka parternas civilrättsliga dispositionsrätt. Rättskraften ska således inte hindra en ny talan om samma sak som grundar sig i parternas dispositionsrätt. Ekelöf ger följande exempel: Om A och B varit i tvist gällande bättre rätt och A dömts ha bättre rätt till viss egendom och A sedan säljer den egendomen till B ska parterna fortfarande kunna tvista om det senare uppkomna försäljningsavtalet utan att stöta på rättskraftsproblem. Den tidigare domens rättskraft ska inte påverka det rättsläget som uppkommit genom avtalet. Senare inträffade omständigheter som påverkar parternas rättsförhållanden måste fortfarande få prövas för att parternas materiella rättigheter ska kunna tillgodoses.⁴⁹

---

⁴⁷ Fitger, Rättegångsbalken (2022-12-09, version 93, JUNO), 17 kap. 11 § under Efterföljande omständigheter.

⁴⁸ Lindell (1993) s. 75.

⁴⁹ Ekelöf m.fl. (2018) s. 167 f.

4.1 Omständighetens karaktär

För att en omständighet ska kunna utgöra ett factum superveniens måste omständigheten utgöra ett s.k. rättsfaktum.⁵⁰ Detta innebär att omständigheten måste ha rättslig betydelse. Med andra ord måste omständigheten ha konkret motsvarighet i en tillämplig rättsregel.⁵¹ I doktrin har det länge rått enighet kring att omständigheten torde utgöra ett rättsfaktum men det är inte förrän i senare praxis HD uttryckligen bekräftat detta genom att använda sig av begreppet rättsfaktum i stället för ordet omständighet.⁵² I NJA 2020 s. 832 (Skattefordran i VLT:s konkurs) framför Högsta domstolen två kriterier för att en omständighet ska utgöra ett factum superveniens: (1) omständigheten måste utgöra ett rättsfaktum och (2) det rättsfaktumet måste vara relevant i sammanhanget.⁵³ Målet i fråga handlade framför allt om Skatteverkets rätt till att bevaka fordringar i en konkurs och avgörandet handlande således huvudsakligen inte om rättskraftsinstitutet. Domstolen kom att resonera kring facta supervenientia, men just vad som skulle kunna anses relevant i sammanhanget behandlades inte. Inte heller förtydligades detta i HD:s senaste avgörande gällande facta supervenientia. I NJA 2022 s. 869 bekräftades däremot de tidigare uppställda kraven.⁵⁴ Som ovan anført, handlar målet om en man som först väckt talan om utlämnade av en ring från sin före detta flickvän. Efter att den ursprungliga domen inte lyckats verkställas väckte mannen en ny talan om surrogatprestation. HD konstaterade:

Att svaranden saknar möjlighet att följa en lagkraftvunnen dom på grund av att han eller hon inte längre innehar egendomen - och det således inte heller är möjligt att verkställa domen - bör ses som en omständighet som har karaktären av ett relevant rättsfaktum. Det är därmed en sådan efterföljande omständighet som innebär att den tidigare domen inte hindrar en ny talan om en surrogatprestation.⁵⁵

---

⁵⁰ Lindblom (2002) s. 577; NJA 2020 s. 832; NJA 2022 s. 869.

⁵¹ Ekelöf m.fl. (2016) s. 42.

⁵² Jfr. NJA 1999 s. 520, NJA 2020 s. 832.

⁵³ NJA 2020 s. 832 punkt 26.

⁵⁴ NJA 2022 s. 869 punkt 22.

⁵⁵ Ibid. punkt 27.

HD upprepade här deras tidigare uppställda kriterier och det kan således konstateras att ett factum superveniens måste utgöra ett relevant rättsfaktum. Frågan om vad som är att anse som ett relevant rättsfaktum lämnas däremot återigen obesvarad. Viss ledning ges i doktrin.

Ekelöf och Lindell menar att huruvida ett rättsfaktum har karaktären av ett factum superveniens eller inte beror på den rättsfakta som framförts i den tidigare processen. För att ett rättsfaktum ska möjliggöra en ny talan måste den tillförda efterföljande omständigheten, i deras mening, komplettera den tidigare åberopade rättsfaktan på så sätt att dess tillförande i kombination med de tidigare åberopade rättsfaktan hade kunnat medföra en annan utgång i det ursprungliga målet.⁵⁶ Lindell anser att den nya omständigheten även måste vara väsentlig.⁵⁷

Per Henrik Lindblom tycks argumentera enligt samma linje. Han kan sägas presentera en sammanfattning av doktrin där han likt Ekelöf och Lindell framför att rättsfaktumet måste utgöra en omständighet av sådan rättslig betydelse att den tillsammans med övriga omständigheter skulle kunna ha medfört en annan utgång i det föregående målet. Han tillägger att rättsfaktan torde vara relevant och av väsentlig betydelse.⁵⁸

Anledningen till att bevisfakta inte anses utgöra facta supervenientia beror på att rättsfakta, till skillnad från bevisfakta, inte anses angripa domens riktighet. Den som åberopar ett factum superveniens angriper inte den ursprungliga domens materiella riktighet eftersom facta supervenientia inte innebär en omprövning av den tidigare avgjorda tvisten.⁵⁹ Den som väcker ny talan på grund av ett factum superveniens och endast åberopar ny bevisning för ett redan prövat rättsfaktum kommer såldes hindras av res judicata och till följd få talan avvisad.⁶⁰

---

⁵⁶ Ekelöf m.fl. (2018) s. 169 f.; Lindell (1993) s. 75 f.

⁵⁷ Lindell (2021) s. 440.

⁵⁸ Lindblom (2002) s. 595.

⁵⁹ Lindell (1993) s. 75.

⁶⁰ Ekelöf m.fl. (2018) s. 170; Lindblom (2002) s. 601 f.

4.2 Avgörande tidpunkt

Avgörande för rättskraftens temporala omfattning är givetvis tidpunkten då den efterföljande omständigheten inträffat. De diskuterade tidpunkterna av relevans är framför allt tidpunkten för målets överlämnande till dom och tidpunkten då domen vinner laga kraft. Vilken tidpunkt som ska utgöra den relevanta för *facta supervenientia* är omdiskuterat och praxis begränsad.

I NJA 2022 s. 869 framhöll HD att en tidigare doms rättskraft inte ska hindra en ny prövning av avgjord sak när den relevanta rättsfaktan tillkommit efter den lagakraftvunna domen.⁶¹ Här hänvisar HD även till NJA 2020 s. 832. Målet utgör ett tidigare avgörande där HD innan framhållit att det är de omständigheter som inträffar efter en lagakraftvunnen dom som utgör *facta supervenientia*. Med bakgrund av dessa avgörande torde det kunna utläsas att den relevanta tidpunkten för *facta supervenientia* är den tidpunkt den ursprungliga domen vinner laga kraft.⁶² Rättskällevärdet i de två aktuella fallen kan dock ifrågasättas. I målen har den nyåberopade rättsfaktan inträtt efter den ursprungliga domens lagkraftinträde och domstolen väljer att inte resonera kring bestämmandet av den avgörande tidpunkten. Det är således möjligt att HD använt sig av formuleringen eftersom omständigheterna som tillförs i fallen inträffat efter att den föregående domen vunnit laga kraft. Det kan därmed ifrågasättas om HD:s formulering beror på förutsättningarna i fallet eller om HD avsiktligt definierat den föregående domens lagkraftinträde som *facta supervenientias* avgörande tidpunkt. I NJA 2015 s. 527 uttalar sig föredraganden nämligen annorlunda. Här framhåller föredraganden snarare att en ny talan på grund av *facta supervenientia* begränsas till de omständigheter som inträffat efter domens meddelande.⁶³ Praxis ger således inget tydligt svar på vilken tidpunkt som ska anses avgörande för inträffandet av *facta supervenientia*.

Inte heller råder det någon enhetlig uppfattning inom doktrin. Här presenteras framför allt två olika synsätt. Antingen, att den avgörande tidpunkten bör definieras av målet överlämnade till dom, eller att den avgörande tidpunkten bör

---

⁶¹ NJA 2022 s. 869 punkt 22.

⁶² Ibid.; NJA 2020 s. 832 punkt 26.

⁶³ NJA 2015 s. 527 punkt 10.

utgöras av domens lagakraftinträde. Den tidigare allmänt vedertagna uppfattningen var att den relevanta tidpunkten torde utgöra målets överlämnande till dom.⁶⁴ Majoriteten inom doktrin har slutit sig till denna uppfattning, däribland Ekelöf, Lindell och Ivar Agge.⁶⁵ Tolkningen innebär att all relevant rättsfakta som inte kunnat prövas i den första processen utgör *facta supervenientia*.⁶⁶ Målets avslut och överlämnande till dom utgör således den relevanta tidpunkten för bedömningen av *facta supervenientia*. Uppfattningen stödjer sig på att målets avslut utgör den sista tidpunkten under processen då parterna har möjlighet att yttra sig.⁶⁷

Att den avgörande tidpunkten för uppkomsten av *facta supervenientia* i stället skulle vara den då en dom vinner laga kraft är en uppfattning framför allt förespråkad av Lindblom. Lindblom motsätter sig den tidigare vedertagna uppfattningen och förespråkar i stället vad han kallar en ”snäv tolkning” av *facta supervenientia*.⁶⁸ Lindbloms uppfattning grundar sig i en gränsdragning mellan möjligheten till en ny talan, resning och ordinära rättsmedel. Han motsätter sig den valfrihet mellan ordinära rättsmedel och ny talan enligt resning eller *facta supervenientia* som annars uppstår för parterna.⁶⁹

Målets överlämnande till dom som avgörande tidpunkt innebär att huvudförhandlingens slut utgör den avgörande tidpunkten. Av uppfattningen följer att relevant rättsfakta som uppkommit efter överlämnande till dom omfattas av *facta supervenientia*. Här skulle den förlorade parten i målet alltså kunna välja mellan att antingen överklaga domen eller väcka en ny talan. Lindblom menar att möjligheten att föra en ny talan med hänsyn till en efterföljande omständighet endast bör föreligga då ordinära rättsmedel inte kan användas samt att extraordinära rättsmedel inte kan brukas om efterföljande omständigheter föreligger.⁷⁰ Begränsas tidpunkten för relevant rättsfakta av lagakraftinträde följer det att åberopade omständigheter som inträffat efter domen meddelats

---

⁶⁴ Lindblom (2002) s. 622.

⁶⁵ Agge (1932) s. 283; Ekelöf m.fl. (2018) s. 167 f; Lindell (2021) s. 439 f.

⁶⁶ Lindell (2021) s. 439 f.

⁶⁷ Agge (1932) s. 283.

⁶⁸ Lindblom (2002) s. 622 och 627.

⁶⁹ Ibid. s. 622–624.

⁷⁰ Ibid. s. 624.

men innan den trätt i kraft, endast kan prövas genom extraordinära rättsmedel.⁷¹ På sätt görs det skillnad mellan nyupptäckta omständigheter vid resning och ”ny-inträffade” omständigheter enligt *facta supervenientia*. Lindblom menar att de omständigheter som kan göras gällande vid resning avser sådana som redan inträffat vid tidpunkten för den första processen.⁷² Omständigheter som inträffat efter en lagakraftvunnen dom omfattas i stället av *facta supervenientia*. Lindblom uppfattning att domens lagkraftinträde torde utgöra den relevanta tidpunkten för *facta supervenientia* klargör gränserna mellan de olika omprövningsinstituterna och minskar deras överlapp.⁷³

När dessa två olika uppfattningarna bildades saknades lagstöd för dem båda två.⁷⁴ Men med hänsyn till de två förstnämnda avgörandena från HD finner numera framför allt Lindbloms uppfattning som stöd i HD:s prejudikat. Som anført kan det dock diskuteras exakt vad för betydelse dessa avgöranden kan tillmätas.

4.2.1 Uppkomst eller kännedom?

Ytterligare en fråga relevant för *facta supervenientias* avgörande tidpunkt är när en omständighet, i rättslig mening, ska ha ansetts inträffat. Är det omständighetens uppkomst som utgör dess inträffande? Vad för betydelse har partens vetskap om omständigheten? Majoriteten talar för omständighetens uppkomst torde vara svaret på denna fråga, men argument kan ges även för motsatsen.

I både NJA 2020 s. 832 och NJA 2022 s. 869 anförde HD att det är de omständigheter som inträffat efter den tidigare domen vunnit lagakraft som kan komma att utgöra efterföljande omständigheter. I NJA 2022 s. 869 skriver domstolen även att det förutsätts att omständigheterna ”tillkommit” efter den lagakraftvunna domen för att de ska omfattas av rättskraftens temporala begräsning. Denna formulering tyder på att omständigheten som görs gällande

---

⁷¹ Lindblom (2002), s. 622 f.

⁷² Ibid. s. 624.

⁷³ Ibid. s. 627.

⁷⁴ Ibid. s. 622.

måste ha uppkommit efter den första processens lagakraftvunna dom.⁷⁵ I NJA 1999 s. 520 diskuterades rättskraftens gränser, bland annat den tidsmässiga. I målet konstaterades att en parts kännedom kring en viss omständighet saknar betydelse för rättskraften.⁷⁶ Ur praxis tycks det således kunna utläsas att en omständighetens inträffande ska likställas med dess uppkomst. En parts vetskap om en omständighet torde således inte ha betydelse för tidsbedömningen av *facta supervenientia*.⁷⁷

Majoriteten i doktrin är av samma uppfattning. Ekelöf menar att *facta supervenientia* utgör sådan rättsfakta som uppkommit efter rättegången och därför inte kunnat åberopas eller behandlas i målet.⁷⁸ Formuleringen indikerar att Ekelöf betraktar omständighetens faktiska uppkomst som avgörande för bedömningen. Lindblom anför även han att så bör vara fallet. Han argumenterar för ett ”snävt kronologiskt perspektiv” av *facta supervenientia*. Detta för att skilja mellan resningsmöjligheterna och möjligheten till en ny talan enligt *facta supervenientia*. Lindblom menar även att beaktandet av en parts vetskap skulle innebära att bedömningen av huruvida en omständighet omfattas av *facta supervenientia* eller inte skulle få subjektiva inslag eftersom det som innebär vetskap på en inte gör det för en annan. Lindblom menar att detta bör undvikas på grund av den godtycklighet en sådan bedömning skulle medföra den tidsbedömningen av *facta supervenientia*.⁷⁹

Lindell skiljer sig däremot från den anförda uppfattningen. Han menar att ny vetskap visst borde kunna utgöra en efterföljande omständighet och är därmed av uppfattningen att en parts vetskap bör ha betydelse för tidsbedömningen av *facta supervenientia*.⁸⁰ Lindell ser en snäv gränsdragning mellan *facta supervenientia* och resningsinstitutet som omotiverad. Han menar i stället att en ursäcksprövning, med hjälp av en analog tillämpning av resningsreglerna, borde ske när en part väcker ny talan grundad på omständigheter som inträffat

---

⁷⁵ NJA 2022 s. 869 punkt 22.

⁷⁶ NJA 1999 s. 520 sida 526.

⁷⁷ Lindell (1993) s. 76 f.

⁷⁸ Ekelöf m.fl. (2018) s. 167.

⁷⁹ Lindblom (2002) s. 626 f.

⁸⁰ Lindell (1993) s. 76 f.

innan den första domen. Föreligger ingen giltig ursäkt ska den nya talan avvisas. Domstolen ska alltså ta ställning till om parten känt till den senare åberopade omständigheten redan under den första processen. Föreligger giltig ursäkt anser Lindell att ny vetskap om ett materiellt rättsfaktum kan utgöra ett factum superveniens som i sin tur tillåter en ny talan.⁸¹

Det kan ifrågasättas vilken betydelse Lindells uppfattning har i denna fråga eftersom Högsta domstolen tycks ha motsatt sig hans uppfattning med hänsyn till uttalandet i NJA 1999 s. 520.⁸² Med bakgrund i praxis bör man kunna säga att det är själva tidpunkten för omständighetens uppkomst som utgör dess inträffande i rättslig mening. Tidpunkten då en part vinner vetskap om en omständighet tycks vara irrelevant för bedömningen av facta supervenientia.

4.3 Sammanfattning av facta supervenientia

För att en omständighet ska utgöra ett factum superveniens måste omständigheten utgöra ett relevant rättsfaktum. Detta torde kunna konstateras med hänsyn till den praxis som presenterats ovan. Exakt vad som menas med relevant rättsfakta har inte definierats av HD, men rättsfaktans relevans lär avgöras utifrån dess möjlighet att inverka målets avgörande. Ett rättsfaktums relevans bestäms således i förhållande till rättsfaktan som åberopats i den föregående processen. Eftersom domstolen inte har rätt att föregripa processen för att avgöra huruvida det påstådda rättsfaktumet faktiskt är relevant för målets utgång eller inte torde det enligt påståendedoktrinen räcka att käranden påstår ett för saken, nytt, relevant rättsfaktum för att kunna väcka en ny talan enligt principen om facta supervenientia.

Tidpunkten då det relevanta rättsfaktumet ska ha inträffat för att kunna utgöra en efterföljande omständighet är som anført en mycket omdiskuterad fråga. Med bakgrund i HD:s två senast avgöranden bör man rimligen kunna konstatera att tidpunkten för domens lagakraftinträde utgör den relevanta tidpunkten

---

⁸¹ Lindell (1993) s. 76 ff.

⁸² NJA 1999 s. 520 sida 526.

för facta supervenientia. Rättskällevärdet i avgörandena kan diskuteras med tanke på att HD inte resonerar kring tidpunkten i fråga. Detta även då det framstår som oklart huruvida HD:s formuleringar berott på förutsättningarna i de aktuella fallen eller avsikt att klara upp rättsfrågan.

Sammanfattningsvis, bör man kunna konstatera att facta supervenientia omfattar *relevant rättsfakta som uppkommit efter den ursprungliga domens lagkraftinträde*. Att även annat skulle kunna komma att omfattas av facta supervenientia kan inte uteslutas. Att omfattningen skulle kunna vara bredare än det anförda är möjligt men än så länge finner en sådan uppfattning inget stöd i HD:s praxis.

5 Analys

Processrättens reglering utgör ett sammanhängande regelverk. Systematiken lagrummen emellan påverkar de olika regleringarnas omfattning. Rättegångsbalkens olika omprövningsmöjligheter inverkar därav på definitionen av facta supervenientia. Hur facta supervenientia ska definieras bör således, med bakgrund i teorin om rätten som ett sammanhängande regelverk, diskuteras i relation till annan reglering. Detta för att regleringen tillsammans ska skapa en fungerande helhet vars tillämpning är enhetlig och konsekvent. Därav följer även min slutsats att facta supervenientia omfattar för saken, relevant rättsfakta som uppkommit efter en tidigare doms lagakraftinträde.

För att omfattas av facta supervenientia måste omständighetens karaktär utgöra ett relevant rättsfaktum. Uppfattningen har fastslagits av HD. Med bakgrund av påståendedoktrinen bör definitionen i praktiken innebära att en part endast behöver påstå ett för saken, nytt och relevant rättsfaktum för att kunna väcka en ny talan om samma sak på grund av facta supervenientia.

Att bevisfakta inte kan utgöra facta supervenientia anser jag rimligt eftersom bevisfakta, till skillnad från rättsfakta, angriper den tidigare domens materiella riktighet. Den förgående domen är inte felaktig i fall av facta supervenientia. Facta supervenientia syftar snarare till att reglera förhållanden där förutsättningarna för förhållandet rubbats genom efterföljande omständigheter. Därutöver regleras redan möjligheten att väcka en ny talan om samma sak grundad på ny bevisning genom resningsinstitutet. Att ny bevisfakta skulle omfattas även av facta supervenientia anser jag därför onödigt. Facta supervenientia ämnar inte angripa en doms materiella riktighet vilket blir fallet då nya bevisfakta åberopas. Vidare tillgodoses redan parternas behov att få efterföljande bevisfakta prövad genom resningsinstitutet. En vidare tolkning av facta supervenientia anser jag därför omotiverad.

I frågan om avgörande tidpunkt anser jag, med hänsyn till HD:s avgöranden in NJA 2020 s. 832 och NJA 2022 s. 869, att det bör kunna sägas att domens lagakraftinträde utgör den relevanta tidpunkten för facta supervenientia. Jag

anser därför att Lindbloms snäva kronologiska tolkning av facta supervenientia utgör gällande rätt.

I min mening bör NJA 2020 s. 832 och NJA 2022 s. 869 kunna tillmätas sådant prejudikatvärde att det ur avgörandena kan utläsas att domens lagakraftinträde utgör den relevanta tidpunkten för facta supervenientia. Det kan inte uteslutas att formuleringen i domskälen berott på att de omständigheter som tillförts de aktuella målen inträffat efter de föregående domarnas lagakraftinträde snarare än på grund av avsikt att upplära rättsläget. Detta eftersom HD inte resonerar kring den avgörande tidpunkten i domskälen och eftersom det går att hitta exempel på avgöranden som säger det motsatta. Att det finns motsägelsefull praxis på området är av betydelse. HD har dock rätt att frånga tidigare prejudikat eftersom prejudikat inte är bindande.

Ytterligare anser jag att det faktum att HD i NJA 2022 s. 869 hänvisar tillbaka till NJA 2020 s. 832 i sina domskäl indikerar att HD tillmätt avgörandet ett visst prejudikatvärde. I min mening indikerar hänvisningen att formuleringen var avsiktlig vilket i sin tur höjer avgörandets rättskällevärde. Detta anser jag indikerar att det är domens lagakraftinträde som utgör den avgörande tidpunkten för facta supervenientia. Med domens lagakraftinträde som relevant tidpunkt för facta supervenientia blir gränsdragningen mellan olika omprövningsmöjligheter tydlig samtidigt som en förlorande parts möjlighet att kringgå rättskraftsregleringen minimeras.

Denna definition av facta supervenientia innebär som anført, även en tydlig gränsdragning mellan möjligheten till omprövning genom resning och möjligheten att väcka en ny talan på grund av facta supervenientia. Med hänsyn till aktuell praxis i frågan kan det ifrågasättas vilken betydelse HD:s tidigare uttalande att även omständigheter som inträffat efter en tidigare process kan utgöra grund för resning, samtidigt som omständigheten, givet att den uppfyller definitionen av facta supervenientia, kan bryta igenom en doms rättskraft. Avgörandet indikerar ett överlapp mellan facta supervenientia och resningsreglerna snarare en tydlig gränsdragning.

Med bakgrund av den praxis som tidigare presenteras anser jag emellertid att definitionen av *facta supervenientia* i NJA 2020 s. 832 och NJA 2022 s. 869 talar mot en överlappning av *facta supervenientia* och resning. Av fallens definition av *facta supervenientia* anser jag att en tydlig gränsdragning mellan instrumenten för omprövning följer eftersom domstolen gör en snäv tolkning av *facta supervenientia*. Följaktligen utgör *facta supervenientia* en möjlighet att få rättsfakta som inträffat *efter* en lagakraftvunnen dom prövade i en ny talan om samma sak medan resningsinstitutet till exempel, utgör en möjlighet att få omständigheter som inträffat *innan* en lagakraftvunnen dom prövade i en ny talan om samma sak.

Denna definition av *facta supervenientia* och dess medföljande gränsdragningar omprövningsmöjligheterna emellan innebär att parternas valfrihet mellan hur nya omständigheter ska prövas minimeras. Samtidigt undviks obefogade omprövningar genom resningsreglernas ursäktskrav. Processrätten ämnar inte vara ett taktiskt spel utan syftar att skapa rättvisa genom att etablera processregler för en rättegång där den enskildes materiella rättigheter ska tillgodoses. För att dessa regler inte ska kringgås anser jag att det bör föreligga en tydlig gränsdragning mellan omprövningsmöjligheterna. Detta för att se till att omprövningsmöjligheterna prövas konsekvent oavsett en parts strategi vid omprövning. Med denna bakgrund och nuvarande praxis anser jag därför att *facta supervenientia* torde omfatta för saken, relevant rättsfakta som uppkommit efter en tidigare doms lagakraftinträde.

Källförteckning

Litteratur

Agge, Ivar (1932), *Bidrag till läran om civildomens rättskraft*. Håkan Ohlsons boktryckeri, Lund. [cit. Agge (1932)]

Bernitz, Ulf; Carlsson, Mia; Heuman, Lars; Leijonhufvud, Madeleine; Magnusson Sjöberg, Cecilia; Seipel, Petter; Warnling-Nerep, Wiweka; Vogel, Hans-Heinrich (2017), *Finna rätt – juristens källmaterial och arbetsmetoder*. 14 uppl., Wolters Kluwer Sverige AB, Stockholm. [cit. Bernitz m.fl. (2017)]

Ekelöf, Per Olof ”Yrkandet, talan och saken”, SvJT 1950 s. 521–546. [cit. Ekelöf (1950)]

Ekelöf, Per Olof (1956), *Processuella grundbegrepp och allmänna processprinciper – några problem inom den allmänna processrättsläran*. P.A. Nordstedt & söners förlag, Stockholm. [cit. Ekelöf (1950)]

Ekelöf, Per Olof; Edelstam, Henrik; Heuman, Lars; Pauli, Mikael (2016), *Rättegång – första häftet*. 9 uppl., Nordstedts juridik AB, Stockholm. [cit. Ekelöf m.fl. (2016)]

Ekelöf, Per Olof; Andersson, Simon; Bellander, Henrik; Bylund, Torleif; Edelstam, Henrik; Pauli, Mikael (2018), *Rättegång – tredje häftet*. 8 uppl., Nordstedts juridik AB, Stockholm. [cit. Ekelöf m.fl. (2018)]

Fitger, Peter; Sörbom, Monika; Eriksson, Tobias; Hall, Per; Palmkvist, Cecilia, *Rättegångsbalken* (2022-12-09, version 93, JUNO). [cit. Fitger, Rättegångsbalken (2022-12-09, version 93, JUNO)]

Kleineman, Jan (2018), ”Rättsdogmatisk metod” i Nääv, Maria; Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Studentlitteratur, Lund. [cit. Kleineman (2018)]

Lindblom, Per Henrik (2002), *Miljöprocessen del II*. Iustus förlag AB, Uppsala. [cit. Lindblom (2002)]

Lindell, Bengt (1993), *Processuell preklusion – Av nya omständigheter eller bevis rörande saken*. Nordstedts juridik AB, Stockholm. [cit. Lindell (1993)]

Lindell, Bengt (2021), *Civilprocessen – rättegång samt skiljeförfarande och medling*. 5uppl., Iustus förlag AB, Uppsala. [cit. Lindell (2021)]

Nordh, Roberth ”Är det sak samma om saken är densamma eller inte?”, SvJT 2002, s. 12–25. [cit. Nordh (2002)]

Olivecrona, Karl (1954), *Grunden och saken – ett bidrag till belysning av frågorna om ändring vid talan och res judicata i tvistemål*. J. Simelii Arvingars Boktryckeri AB, Helsingfors. [cit. Olivecrona (1954)]

Olivecrona, Karl (1966), *Rätt och dom*. P.A. Nordstedt & söners förlag, Stockholm. [cit. Olivecrona (1966)]

Peczenik, Aleksander ”Juridikens allmänna läror”, SvJT 2005, s. 249–272. [cit. Peczenik (2005)]

Peczenik, Aleksander (1995), *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. Fritzes Förlag AB, Stockholm. [cit. Peczenik (1995)]

Sandgren, Claes (2021), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – ämne, material, metod och argumentation och språk*. 5 uppl., Nordstedts juridik AB, Stockholm. [cit. Sandgren (2021)]

Westberg, Peter (2021), *Civilrättskipning I*. 3 uppl., Nordstedts juridik AB, Stockholm. [cit. Westberg (2021)]

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA 1965 s. 94.

NJA 1984 s. 733.

NJA 1994 s. 23.

NJA 1995 s. 610

NJA 1999 s. 520.

NJA 1999 s. 656.

NJA 2003 s. 548.

NJA 2013 s. 209.

NJA 2015 s. 527.

NJA 2020 s. 832.

NJA 2021 s. 193.

NJA 2022 s. 869.